

การเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร
ตามหลักพุทธจิตวิทยา
The Corporate Responsibility Enhancement According
to Buddhist psychology

พระศรีปริยัติธาดา¹ ทิพย์ ชันแก้ว² ธนันต์ชัย พัฒนะสิงห์³ รุ่งสุริยา หอมวัน⁴
¹⁻⁴นักวิจัย/อาจารย์ประจำวิทยาลัยสงฆ์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
 *teentip@hotmail.com

1. บทนำ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 มีเจตนารมณ์เพื่อมุ่งพัฒนาชีวิตให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข และมุ่งเน้นในการพัฒนาสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีความเข้มแข็งและมีคุณภาพใน 3 ด้าน คือ เป็นสังคมคุณภาพ สังคมแห่งภูมิปัญญาและการเรียนรู้สังคมสมานฉันท์ เอื้ออาทรต่อกัน ด้วยวิธีการการปลูกฝังและเสริมสร้างให้นักเรียนมีศีลธรรมคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม มีจิตสำนึกและมีความภูมิใจในความเป็นไทย มีระเบียบวินัย มีจิตสาธารณะคำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวมโดยคือการพัฒนาองค์กรรวมของความเป็นมนุษย์ให้ครบทุกด้านให้เป็นผู้มีศีลธรรมจริยธรรม มีระเบียบวินัย มีคุณภาพ ควรจะปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกของการทำประโยชน์เพื่อสังคม¹ เมื่อมีการขยายส่วนงานต่างๆ ทำให้การพัฒนาองค์กรให้มีความเจริญก้าวหน้าเท่าทันกับการเปลี่ยนแปลงของประชาคมโลกแต่สิ่งแรกที่ต้องคำนึงถึง คือ การส่งเสริมการสนับสนุนการพัฒนาบุคลากร ควรจัดแผนระยะสั้นและระยะยาวในการบริหารและพัฒนาคณาจารย์และบุคลากร รวมทั้งพัฒนาระบบและกลไกในการส่งเสริมและสนับสนุนเพื่อสร้างแรงจูงใจให้บุคลากร²

คนเป็นทั้งเหตุปัจจัยและผลลัพธ์ที่สำคัญที่สุดของการพัฒนาประเทศ คนเป็นศูนย์กลางหรือจุดมุ่งหมายของการพัฒนา โดยมุ่งให้ทุกคนมีการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และมีโอกาสที่จะมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศทุก ๆ ด้าน ในการดำเนินชีวิตเพื่อความอยู่รอด จะเห็นได้ว่าการแก่งแย่งชิงดีชิงเด่น เอารอดเอาเปรียบ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าส่วนรวม มีความคิดที่จะกระทำดีน้อยลง ขาดความรับผิดชอบต่อสังคม ทำให้สังคมเกิดความสับสนวุ่นวาย ทั้งนี้ เนื่องจากพฤติกรรมของคนส่วนใหญ่ในสังคมไม่ปฏิบัติตามแนวทางเชิงจริยธรรมที่พึงประสงค์ จึงทำให้เกิดปัญหาตามมา พฤติกรรมด้านความรับผิดชอบต่อสังคมก็เป็นจริยธรรมที่สำคัญอีกประการหนึ่ง ที่ควรปลูกฝังเพื่อพัฒนาคนให้

¹ พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 , อ้างใน รัตน์ชัย ศรีสุวรรณ, “การบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”, *วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2556), หน้า 2.

² คณะกรรมการติดตามการตรวจสอบคุณภาพการศึกษา, *รายงานผลการประเมินคุณภาพการศึกษาภายในระดับสถาบัน (สกอ.)*, มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย , ประจำปีการศึกษา 2555, หน้า 26.

มีคุณภาพที่ดียิ่งขึ้นนั้น โดยความรับผิดชอบเป็นลักษณะสำคัญของความเป็นพลเมืองดี ช่วยในการอยู่ร่วมกันในสังคมเป็นไปอย่างราบรื่นและสงบสุข ความรับผิดชอบมีหลายประการ เช่น ความรับผิดชอบต่อตนเอง ความรับผิดชอบต่อครอบครัว ความรับผิดชอบต่อเพื่อน ความรับผิดชอบต่อโรงเรียน ความรับผิดชอบต่อชุมชน และความรับผิดชอบต่อประเทศชาติ ความรับผิดชอบทั้ง 6 ด้านนี้ เป็นคุณลักษณะที่มีความสำคัญและควรปลูกฝังเป็นอย่างยิ่ง ถ้ามีพฤติกรรมที่ขาดความรับผิดชอบเหล่านี้ จะมีผลต่อตนเองและสังคมเสียหายได้³

ABSTRACT

act of education National legislation , 2542 Buddhist Eras and that correct to add , (, at 2) 2545 Buddhist Eras have the intention for is bound for develop the life to completed both of physical human , mind , intelligence , the knowledge and the virtue , there is the morality and the culture in the living , can coexist with others get happily and emphasize in social Thai development to the social that have the strength and have the equilibrium in 3 a side , be , be quality social , intellect social and social unanimity learning , aid each other , with establishing way and reinforce to give a student have virtue morals , morality , popularity , realize and have the pride in the freedom , be disciplinary , there is public mind considers the common good by is development totals up of the humanity every fully a side to person have morality morals , be disciplinary , be of good quality , should establish and build the conscious of making benefit for the social , when , there is part all expansion , make organization development has the progress penetratively with the change of world community but , first thing that must consider , be , supporting development personnel push , should very short-term and the lengty in the administration and develop the staff of teachers and the personnel , and develop the system and mechanical in the push and support for build the motivation give the personnel,

a person is both of factor cause and important result most of country development , a person is the junction or , the goal of the development , by bound for give everybody has fully latency development , and likely to participate in in every country development , ++ , side , in the way of life for the survival , can see that , there is competing hastens prominent , take advantage , for the sake of the personal gain more than the public , think to do good less , torn the responsibility , make the social is born the tumult , in order that , , because of , the behaviour of

³ สนธยา ฉัตรมาศ, จริยธรรมในระดับประถมศึกษา : พฤติกรรมที่ต้องการและการปลูกฝัง, ประชากรศึกษา, (2532), หน้า 4.

majority person in the social doesn't follow manner morality desirable trend , then cause a problem follows to come to , side responsibility behaviour is important morality on the other hand , , at should establish for develop a person has superior quality goes up that , by the responsibility is important character of the be citizen good , help in coexisting in the social happens smoothly and peaceful , the responsibility has many the points , such as , the responsibility builds [wasp] oneself , the responsibility builds [wasp] a family , the responsibility builds [wasp] a friend , the responsibility builds [wasp] the school , the responsibility builds [wasp] the community , and the responsibility builds [wasp] the nation , 6 both of side be this responsibilities , be beneficial the character that is significant and should establish very much , if , there is the behaviour that torn these responsibility , will affect oneself and the social can are damaged ,

2.ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบเป็นคุณลักษณะของคนไทย อย่างหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้กับคนไทย นอกจากระเบียบวินัย ความซื่อสัตย์สุจริต ความขยัน ประหยัด เสียสละ เป็นต้น การปลูกฝังให้คนไทย มีสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคม และประเทศชาติก็เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง เพราะความรับผิดชอบต่อสังคมเป็นลักษณะของความเป็นพลเมือง ที่ดี เป็นปัจจัยที่จะช่วยให้สังคมเป็นระเบียบและสงบสุข⁴ เป็นลักษณะของความเป็นพลเมืองที่ดีที่สำคัญอย่างหนึ่งความรู้สึกรับผิดชอบ เป็นลักษณะนิสัย และทัศนคติของบุคคลซึ่งเป็นเครื่องผลักดันให้เกิดการปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่น ทำตามหน้าที่ของตนเองและมีความซื่อสัตย์สุจริต ความตระหนักในหน้าที่ และปฏิบัติตามหน้าที่ที่ได้รับมอบหมายให้สำเร็จลุล่วงไปตามวัตถุประสงค์อย่างดีที่สุด และยินดีรับผลการกระทำของตนเอง ทั้งในทางดีและไม่ดีอย่างบริสุทธิ์ใจและจริงใจ⁵ ความสนใจ ความตั้งใจที่จะปฏิบัติหน้าที่ด้วยความเพียรพยายาม ละเอียดรอบคอบ เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมาย ยอมรับผลการกระทำของตนทั้งในด้านที่เป็นผลดีและผลเสีย⁶ การมีความมุ่งมั่นตั้งใจปฏิบัติหน้าที่การทำงานให้บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ยอมรับผลการ กระทำนั้น และพยายามปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น⁷ ลักษณะนิสัยและเจตคติของนักเรียนซึ่งผลักดันให้นักเรียนปฏิบัติตามระเบียบ เคารพสิทธิของผู้อื่นทำตามหน้าที่ของตนมี

⁴ กรมการศาสนา, คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศึกษา, 2525), หน้า 2.

⁵ ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, การสร้างแบบวัดคุณธรรมความรับผิดชอบต่อสังคม, คณะศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, 2536), หน้า 4.

⁶ กรมวิชาการ, การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบและมีวินัยตนเอง, (กระทรวงศึกษาธิการ, 2542), หน้า 3.

⁷ กรมสามัญศึกษา, กระทรวงศึกษาธิการ, ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยมพื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบต่อสังคม, (กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์. 2526), หน้า 66.

ความซื่อสัตย์สุจริต⁸ ความตระหนักรู้ในหน้าที่และคิดจะทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ด้วยความเต็มใจ และผู้ที่มีความรับผิดชอบ ควรมีลักษณะ 3 ประการ คือ ทำหน้าที่อย่างสมบูรณ์ ไม่บกพร่องต่อหน้าที่ ไม่ละทิ้งหน้าที่ และไม่ทุจริตต่อหน้าที่⁹ การยอมรับรู้แล้วตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องกระทำในฐานะที่มันเป็นหน้าที่ ขึ้นชื่อว่าหน้าที่ ไม่ว่าจะชนิดไหนหมด มันเป็นสิ่งที่ต้องกระทำเรายอมรับรู้และตอบสนองต่อสิ่งที่ต้องกระทำตามหน้าที่นั้น¹⁰

3. การเสริมสร้างพฤติกรรม

หลักการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรในมุมมองจิตวิทยา

ความสำเร็จที่ได้มาจากหยาดเหงื่อแรงงาน ไม่ใช่ได้ทรัพย์สินมาอย่างลอย ๆ ไม่มีที่มาที่ไป พระพุทธศาสนานั้นเป็นศาสนาที่มีเหตุผลผล ดังหลวงพ่อบุญทาสท่านได้กล่าวไว้ว่า “เหงื่อคือน้ำมนต์” เป็นน้ำศักดิ์สิทธิ์ถ้าเราทำงานด้วยความมุ่งมั่น มีความมุมานะ บากบั่น งานที่เราทำก็ย่อมประสบความสำเร็จ เป็นความภาคภูมิใจในความพยายามของเรานั้นเอง ในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขและความสำเร็จนั้นมี 3 ขั้นตอน ดังนี้¹¹

1. เข้าใจตนเอง หัวใจของความสุข และความสำเร็จ คุณต้องรู้จักตัวเองรู้ความต้องการของตัวเอง สร้างคุณค่าและความเชื่อมั่นในตนเอง เพื่อเป็นพื้นฐานที่แข็งแกร่งสู่ความสุขที่ยั่งยืน การกระทำทุกอย่างเริ่มต้นด้วยความเชื่อ การมีเป้าหมายในชีวิต และมีกำลังใจที่จะเดินทาง ชีวิตที่คุณสามารถเลือกได้ด้วยตัวเอง การเป็นตัวของตัวเอง และกล้าที่จะเปลี่ยนแปลงเพื่อสิ่งที่ดีกว่า การสร้างคุณค่าในตนเองอยู่ตลอดเวลา สร้างศักดิ์ศรีให้ตนเองด้วยการกระทำ

2. เข้าใจผู้อื่น เมื่อคุณสร้างพื้นฐานที่ดีให้กับตนเองแล้ว สิ่งสำคัญของความสำเร็จคือ การที่คุณต้องติดต่อสร้างสัมพันธ์กับคนอื่น ดังนั้น ในขั้นนี้คุณต้องพัฒนาศาสตร์ของการสร้างความสัมพันธ์ การสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ การมองผู้อื่นในแง่บวก และการมองโลกในแง่ดี การสร้างความสัมพันธ์ที่เริ่มต้นจากความจริงใจ ดูแลความสัมพันธ์กับทุกคน การให้เกียรติและเห็นคุณค่ากับทุกคน

3. นำไปปฏิบัติ เมื่อคุณเรียนรู้และสร้างทักษะตนเอง ทั้งในด้านการเข้าใจตนเองและเข้าใจผู้อื่นแล้ว สิ่งสุดท้าย คือ การนำไปปฏิบัติ ซึ่งการปฏิบัตินั้น โดยธรรมชาติแล้วมักจะพบข้อติดขัดหลายอย่าง ซึ่งสามารถสรุปประเด็นที่ช่วยให้คุณลดปัญหาที่อาจเกิดขึ้น การวางแผนกับชีวิต การกำจัดเรื่องความวิตกกังวลในใจ การดำเนินชีวิตโดยเน้นการกระทำที่เหมาะสมให้อยู่ในเป้าหมาย และแผนชีวิตที่วางไว้ ให้ความสำคัญกับเวลา และใช้เวลาในชีวิตให้คุ้มค่าที่สุดการเอาชนะอุปสรรค

⁸ กรมสุขภาพจิต, คู่มือการจัดการกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กด้อยโอกาส, (กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์, 2543), หน้า 24.

⁹ พระเมธีธรรมาภรณ์, พุทธศาสนากับปรัชญา, (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊ป, 2533), หน้า 59-67.

¹⁰ พุทธศาสนิกชน, ศีลธรรมกับมนุษยโลก, (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร, 2520), หน้า 376.

¹¹ คม สุวรรณพิมล, The Life ชีวิตง่าย ๆ สบายดี, (กรุงเทพมหานคร : ยูเรก้า, 2550), หน้า 102.

และการต่อต้านจากผู้อื่น ใส่ใจและสนใจใฝ่รู้อย่างสม่ำเสมอ ดูแลอารมณ์บ้างเพื่อให้กำลังใจกับชีวิต ปลดปล่อยความเป็นเด็ก และจินตนาการในวัยเด็ก

หลักการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรในมุมมองพุทธธรรม

ยึดตามอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางการทำงาน ให้ประสบความสำเร็จที่พระพุทธองค์ได้ทรงตรัสไว้อย่างแยกคลาย อันประกอบด้วยแนวปฏิบัติ 4 ข้อ คือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา ซึ่งใครๆ ก็ท่องได้ จำได้ แต่จะมีสักกี่คนที่ปฏิบัติได้ครบกระบวนการทั้ง 4 ข้อ อันเป็น 4 ขั้นตอนที่ต้องเนื่องหนุนเสริมกัน จะขาดข้อใดข้อหนึ่งไม่ได้ ด้วยว่ามันเป็นกระบวนการที่เชื่อมโยงกันทั้ง 4 ข้อ จึงจะทำให้ เรา ประสบผลสำเร็จในชีวิตและการงานได้ตามความมุ่งหวัง ดังต่อไปนี้¹²

1) ฉันทะ คือ การมีใจรักในสิ่งที่ทำ ใจที่รักอันเกิดจากความศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งที่ทำ จึงจะเกิดผลจริงตามควร เราคงเคยได้ยินคำว่า "ขอฉันทามติจากประชุม" บ่อยๆ หรือ "มีฉันทะร่วมกัน" ก่อนเลิกการประชุมบางอันเป็นเหมือนสัญญาะระหว่างกันว่าเราจะทำสิ่งนั้นสิ่งนี้ร่วมกันหรือละเว้นบางสิ่งร่วมกัน ซึ่งความเข้าใจในข้อนี้คิดว่าถูกเพียงครึ่งเดียว เพราะความหมายของ "ฉันทะ" นั้น ไม่ใช่แปลว่าเป็นสัญญาภาษากระดาศหรือสัญญาที่ให้ไว้กับมวลหมู่สมาชิกเท่านั้น หากแต่เป็นสัญญาใจและเป็นใจที่ผูกพัน เป็นใจที่ศรัทธาและเชื่อมั่นต่อสิ่งนั้นอยู่เต็มเปี่ยม จึงจะเกิดความเพียรตามมา เปรียบได้กับนักวิจัยที่ศรัทธาและเชื่อมั่นในแนวคิดแนวปฏิบัติของงานวิจัยเพื่อท้องถิ่น ซึ่งอาจมีมากน้อยต่างกัน คงไม่มีใครบอกได้ นอกจากตัวนักวิจัยเองและผลของงานที่เกิดขึ้นจริงเป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณชน การมีใจรัก ถือว่าสำคัญมาก ไม่ใช่ทำใจให้รักเพื่ออะไรสักอย่าง หรือ ห้ามใจไม่ให้รัก มันก็ยากยิ่งพอๆ กัน เพราะรักดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความรักความศรัทธาของเราจริงๆ ขึ้นทำไปก็มีแต่จะทุกข์ทรมานแม้จะได้บางสิ่งที่มุ่งหวังแล้วก็ตาม ประการสำคัญเป็นการแอบแฝงมาจากความคิดอื่น ศรัทธาอื่นหรือความเป็นอื่นที่เราพยายามหาเหตุและผลมาอธิบายว่า มันคือสิ่งเดียวกันเพื่อให้สามารถดำเนินไปได้หรือเพื่อให้ตัวเองสบายใจที่สุด แต่ถ้าเรามีใจศรัทธาอันแรงกล้าแล้ว พลังสร้างสรรค์ก็จะบังเกิดขึ้นกับเราอย่างมหัศจรรย์ทีเดียวเราจะสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นได้อย่างไร พระพุทธองค์เคยสอนไว้ว่า มนุษย์เราต้องเลือกที่จะศรัทธาบางอย่างและหมั่นตรวจสอบศรัทธาของตัวเองว่าดีต่อตัวเองและดีต่อผู้อื่นอันรวมถึงสังคมโดยรวมหรือไม่ เมื่อดีทั้งสองอย่างก็จงมุ่งมั่นที่จะทำด้วยความตั้งใจ และหากไม่ดีก็จงเปลี่ยนแปลงศรัทธาเสียใหม่ ซึ่งเราต้องเลือก ไม่เช่นนั้นเราจะกลายเป็นคนที่สับสนไม่มีแก่นสารและเป็นคนไร้รากในที่สุด เมื่อเป็นคนไม่มีแก่นสารก็จะถูกชักชวนไปในทางที่ไม่ดีได้ง่ายนั่นเอง หากจะฝึกฝนตนเอง อาจเริ่มจากการตั้งคำถามกับตัวเองว่าเราศรัทธาอะไรอยู่ เพราะคนเราเมื่อศรัทธาอะไรก็จะได้พบกับสิ่งนั้นเข้าถึงสิ่งนั้น ศรัทธาในเทคโนโลยีเราก็จะเข้าถึงเทคโนโลยี ศรัทธาต่อชาวบ้านเราก็จะเข้าถึงชาวบ้านศรัทธาต่อวัตถุก็จะเข้าถึงวัตถุ ศรัทธาต่อลาภยศสรรเสริญก็จะเข้าถึงลาภยศเข้าถึงตำแหน่ง ศรัทธาต่อความรู้ก็จะเข้าถึงความรู้ หรือศรัทธาต่อหลักธรรมก็จะเข้าถึงธรรมหรือไม่ศรัทธาอะไรเลยก็ไม่เข้าถึงก็ไม่เข้าถึงอะไรเลย เพราะความศรัทธานำมาซึ่งมุ่งมั่นทุ่มเทเพื่อทำทุกอย่างให้ได้มาซึ่งสิ่งที่เราศรัทธานั้นเอง ขณะเดียวกันก็ลองตรวจสอบตัวเองดูว่าสิ่งที่เราศรัทธากับสิ่ง

¹² บัญชา ท่าทอง, “ศึกษาการใช้อิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, 2556).

ที่องค์กรของเราศรัทธานั้นตรงกันหรือไม่ หากตรงกันก็เรียนรู้ที่จะเปลี่ยนแปลงตนหรือไม่ตรงกันก็เรียนรู้ที่จะให้โอกาสตัวเองไปสู่แห่งที่ที่เหมาะสมกว่า

2) วิริยะ คือ ความมุ่งมั่นทุ่มเท เป็นความมุ่งมั่นทุ่มเททั้งกายและใจ ที่จะเรียนรู้และทำให้เข้าถึงแก่นแท้ของสิ่งนั้นเรื่องนั้น ถ้าหากกระทำก็จะทำงานเชี่ยวชาญจนเป็นผู้รู้ ถ้าหากศึกษาก็จะศึกษาให้รู้จนถึงรากเหง้าของเรื่องราวต่างๆ ดังนั้น คำว่า "วิริยะ" จึงหมายถึงความเพียรพยายามอย่างสูงที่จะทำตามฉันทะหรือศรัทธาของตัวเอง หากเราไม่มีความเพียรแล้วก็อนุมานได้ว่าเรามีฉันทะหลอกๆ หรือศรัทธาหลอกๆ ทั้งโกหกตัวเองและหลอกผู้อื่น เพื่ออะไรนั่น ผลงานที่เขาทำจะชี้ชัดออกมาเองว่าทำเพื่ออะไร ดังนั้น จึงต้องมีใจที่รักต่อคนองค์กรและรักต่อการทำงาน อันเป็นศรัทธาสูงสุด หากไม่เป็นเช่นนั้น ก็ได้แต่เพียงศรัทธาปากเปล่าที่ไร้แม้เงาของความมุ่งมั่นและทุ่มเท หากแต่มีศรัทธาอื่นให้ครุ่นคิดและกระทำอยู่ วิริยะนี้มาคู่กับความอดทนอดกลั้น เป็นความรู้สึกไม่ย่อท้อต่อปัญหาและมีความหวังที่จะเอาชนะอุปสรรคทั้งปวง โดยมีศรัทธาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจ นำใจ และเตือนใจความอดทนเป็นเครื่องมือสำหรับคนใจเย็นและใจงามด้วย ไม่ใช่มีทะเลาะดุดันรบเร้าและรุ่มร้อน เพราะมันจะทำให้มีโอกาสผิดพลาดได้ง่าย หรือสูญเสียความอดทนในที่สุด ดังนั้น ความวิริยะอุตสาหะ จึงเป็นวิถีทางของบุคคลที่หาญกล้าและหายท่าต่ออุปสรรคใดๆ ทั้งมวล ความวิริยะมันเกิดจากอะไร เกิดจากศรัทธาหรือฉันทะนั้นเอง และเป็นศรัทธาที่มั่นคงด้วยไม่ว่าจะมีอุปสรรคใดๆ มากกระทบก็ตามก็จะไม่เปลี่ยนแปลง แต่อาจปล่อยวางหรือวางเฉยในบางเวลาบางสถานการณ์บ้าง เพื่อรอสภาวะที่เหมาะสมกว่า ความวิริยะไม่ใช่ความดุดันอย่างเอาเป็นเอาตายหรือต้องให้ได้เสมอ แต่มันคือความแยบยลและเลือกที่จะทำบางอย่างเพื่อรักษาศรัทธาไว้หรือเพื่อรอวาระที่เหมาะสมอันหมายถึงการบรรลุผลแห่งศรัทธา ถ้าจะฝึกฝนเรื่องความวิริยะแล้วคงต้องเริ่มจากความคิดที่ว่า ต้องหมั่นฝึกฝนตนเองบ่อยๆ หมั่นทำหมั่นคิดและอย่าขี้เกียจ อย่างกลัวความผิดพลาดและจงกล้าแสดงออกซึ่งความรับผิดชอบต่อความล้มเหลวของตัวเองอย่าท้อต่องานหนักและงานมากให้คิดว่าทำมากรู้มากเก่งมากขึ้น อย่าบ่นว่าไม่มีเวลาเพราะเวลามีเท่าเดิม

3) จิตตะ คือ ใจที่จดจ่อและรับผิดชอบ เมื่อมีใจที่จดจ่อแล้วก็จะเกิดความรอบคอบตามคำนี้ ยิ่งใหญ่มากปัจจุบัน สังคมซับซ้อน มีสิ่งใหม่ๆ เกิดขึ้นมากมาย แต่ละคนมีภาระหน้าที่ ที่ต้องทำมากมาย ไม่รู้จะทำอะไรก่อน ไม่สามารถมีจิตจดจ่ออยู่กับสิ่งใดสิ่งหนึ่งได้นาน ผลคือทำอะไรก็ไม่ดีสักอย่างทำผิดๆ ถูกๆ อยู่อย่างนั้น แต่ถ้าเรามีใจที่จดจ่อต่อสิ่งที่เราคิดเราทำและรับผิดชอบแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการเรียนหรือการงานก็ตาม ทุกอย่างก็จะดีขึ้นเอง เราก็จะมีความรอบรู้มากขึ้นเรื่อยๆ ด้วยใจที่จดจ่อตั้งมั่นและใฝ่เรียนรู้ของเรา เมื่อมีความรอบรู้มากขึ้นก็จะเกิดความรอบคอบตามมา เมื่อมีความรอบคอบแล้วการตัดสินใจทำอะไรก็จะเกิดความผิดพลาดน้อยตามไปด้วย ความรอบคอบจะเกิดขึ้นไม่ได้เลยหากไม่รอบรู้ ดังนั้น การที่คนจะรอบรู้ได้นั้น ต้องหมั่นศึกษาเรียนรู้อยู่เป็นเนืองนิจ ติดตามข่าวสารบ้านเมืองสม่ำเสมอ ต้องอ่านหนังสืออย่าให้ขาดและหลากหลายโดยไม่ยึดติดกับเรื่องใดเรื่องหนึ่ง ประการสำคัญต้องฝึกตั้งคำถามกับตัวเองกับเรื่องราวต่างๆ ที่เกิดขึ้นรอบตัวเราพร้อมกับค้นหาคำตอบให้ได้ การฝึกสนทนากับผู้รู้บ่อยๆ ก็เป็นสิ่งจำเป็น ซึ่งเมื่อเราทำได้แบบนี้แล้ว เราก็จะเป็นผู้ที่เข้าใจลึกความรอบรู้ไปโดยปริยาย เมื่อเราเข้าใจลึกความรอบรู้แล้ว ก็ไม่ใช่เรื่องยากที่จะวิเคราะห์สังเคราะห์เนื้อแท้ของเรื่องราวต่างๆ ออกมาสู่การตัดสินใจของหมู่คณะหรือแม้แต่เรื่องส่วนตัวของเราเอง ดังนั้น ความรอบคอบจึงแฝงไปด้วยความรอบรู้ตามสภาพจริงของมัน อันเป็นแนวปฏิบัติที่คนรุ่น

ใหม่ต้องสร้างให้เกิดเป็นนิสัยแก่ตนเอง ความรอบคอบนอกจากจะดำรงอยู่คู่กับความรอบรู้แล้ว ยังต้องอาศัยความดีงามเป็นเครื่องเตือนสติด้วย ถึงจะสามารถใช้จิตของเราพิจารณาและตรึกตรองในเนื้อแท้ของสิ่งต่างๆ นั้นได้อย่างเหมาะสม เพราะความดีงามตามแบบอย่างของคุณธรรมตามหลักศาสนาและจริยธรรมของสังคมนั้นเป็นสิ่งเดียวที่จะทำให้มนุษย์อยู่ร่วมกันอย่างปรกติสุข

4) วิมังสา คือ การทบทวนในสิ่งที่ได้คิดได้ทำมา อันเกิดจาก การมีใจรัก (ฉันทะ) แล้วทำด้วยความมุ่งมั่น (วิริยะ) อย่างใจจดใจจ่อและรับผิดชอบ (จิตตะ) โดยใช้วิจารณ์ญาณอย่างรอบรู้และรอบคอบ จึงนำไปสู่การทบทวนตัวเอง และทบทวนองค์กรหรือทบทวนขบวนการ ทบทวนในสิ่งที่ได้คิดสิ่งได้ทำผ่านมาว่าเกิดผลดีผลเสียอย่างไร ทั้งที่เป็นเรื่องส่วนตัวของเราเองและเป็นเรื่องที่ร่วมคิดร่วมทำกับคนอื่น เพื่อปรับปรุงปรับแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น การทบทวนเรื่องราวจากภายในของตัวเองเป็นสิ่งสำคัญมากในยุคปัจจุบันที่ผู้คนเริ่มสับสนวุ่นวายอย่างเข้มข้น ทบทวนความคิดเพื่อตรวจสอบความคิดและการกระทำของเราว่าเราคิดหรือทำจากความคิดอะไร พร้อมกับถามตัวเองว่าเราคิดอย่างนั้นเพื่ออะไร เราทำสิ่งนี้เพื่ออะไร เพื่อความสุขของตัวเองหรือเพื่อความสุขของสังคม เป็นต้น ซึ่งจะทำให้เรารู้ว่าเราควรจะทำอยู่ ณ จุดไหนของสังคมหรือเปลี่ยนแปลงตนเองอย่างไรไปสู่การสร้างสรรค์ตนเองและสังคมที่งดงาม ในการวิจัยและการพัฒนานั้นเรามักจะใช้คำว่า "สรุปทเรียน" เป็นการสรุปผลการดำเนินงานที่ผ่านมาในช่วงระยะเวลาหนึ่ง เพื่อดูว่าสิ่งที่คิดและทำมานั้นมันดำเนินไปในแนวทางที่วาดหวังหรือไม่ หรือว่าคิดไว้อย่างทำอีกอย่าง หรือคิดไว้แต่ไม่ได้ทำเลย หรือทำไปแล้วแต่ไม่ได้อย่างที่มุ่งหวัง ทั้งนี้จะได้วิเคราะห์ต่อไปว่า ที่มันสำเร็จมันเป็นเพราะอะไร และที่มันล้มเหลวมันเกิดจากอะไร เพื่อที่จะได้หาแนวทางแก้ไขหรือหาทางหลีกเลี่ยงผลเสียที่อาจเกิดขึ้น บูรณาการหลักทางจิตวิทยาและพุทธธรรมเข้าด้วยกัน

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยา

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยา ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ผู้วิจัยได้ประยุกต์หลักจิตวิทยาตะวันตกและหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาโดยการจัดกิจกรรมอบรมพัฒนาพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัยด้วยโมเดล 4 อ. โดยนำหลักแนวคิดของจากบันได 3 ชั้นของ น้ำทิพย์ วิภาวิน ดังนี้¹³ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มีความมุ่งมั่นในการลงมือทำ และมีความศรัทธาในผลสำเร็จที่มุ่งหวัง

1 มีความมั่นใจในตนเอง หมายถึง การกล้าตัดสินใจในการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งด้วยความมั่นใจ กล้าแสดงออก สามารถทำสิ่งต่างๆ ได้ด้วยตนเอง พึ่งพาตนเอง และสามารถปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์ใหม่ๆ เพื่อให้อยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

2 มีความมุ่งมั่นในการลงมือทำ หมายถึง ความตั้งใจมั่นเปี่ยม ในอันที่จะทำสิ่งใดๆ ให้บรรลุผลสำเร็จให้จงได้ ไม่ว่าจะต้องทุ่มเทแรงกาย แรงใจ และกำลังสติปัญญาอย่างน้อยแค่ไหน ไม่ว่าจะต้องเปลืองเวลานานานสักเท่าใด และ ไม่ว่าจะยากสักปานใด ก็จะไม่ย่อท้อโดยเด็ดขาด

¹³ น้ำทิพย์ วิภาวิน, อังใน ดุษฎี โยเหลา, รศ.ดร., “การประเมินผลจากการชมภาพยนตร์เพื่อสร้างแรงบันดาลใจของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”, รายงานวิจัย, (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 2556).

3 ความมีศรัทธาในผลสำเร็จที่มุ่งหวัง หมายถึง การมองเห็นผลสำเร็จที่จะได้จากการกระทำที่มีคุณค่าสูงสุดและมีความรู้สึกไว้ ถ้าเข้าถึงมันได้จะเป็นสิ่งที่น่าทำที่สุดในชีวิต

โดยนำมาประยุกต์กับหลักสังคหวัตถุ 4 คือ ทาน ปิยวาจา อตถจริยา และสมานัตตตา หลังจากการประยุกต์กับหลักจิตวิทยาแล้วโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร คณาจารย์และเจ้าหน้าที่ ตกลงใช้ชื่อโมเดล 4 อ. กระบวนการนั้นผู้วิจัยได้จัดกิจกรรมดังนี้

กิจกรรมสานสัมพันธ์ครอบครัว ฐานที่ 1 ละลายพฤติกรรมเป็นการสร้างความเสมอภาคระหว่าง หญิงชายทุกคนเป็นสมาชิกในครอบครัว การสร้างความสัมพันธ์ ความรัก ความเข้าใจและความผูกพันระหว่างสมาชิกครอบครัว สร้างความตระหนักในบทบาทหน้าที่ของตนเอง สร้างการสื่อสารที่ดีระหว่างสมาชิกภายในครอบครัว โดยมีวิธีการคือการเล่นเกมส์สามัคคี ฐานที่ 2 การจัดกิจกรรมเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว เพื่อเสริมสร้างให้สมาชิกในครอบครัวได้ใช้เวลาร่วมกัน สร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีระหว่างกัน โดยใช้กิจกรรมจับเข้าคุย

กิจกรรมการร่วมกลุ่มบ้าน โดยใช้กิจกรรมที่เป็นเกมส์ โดยให้ทุกคนแสดงบทบาทของตนเองที่ได้รับมอบหมายและทำให้เสร็จภายในเวลา

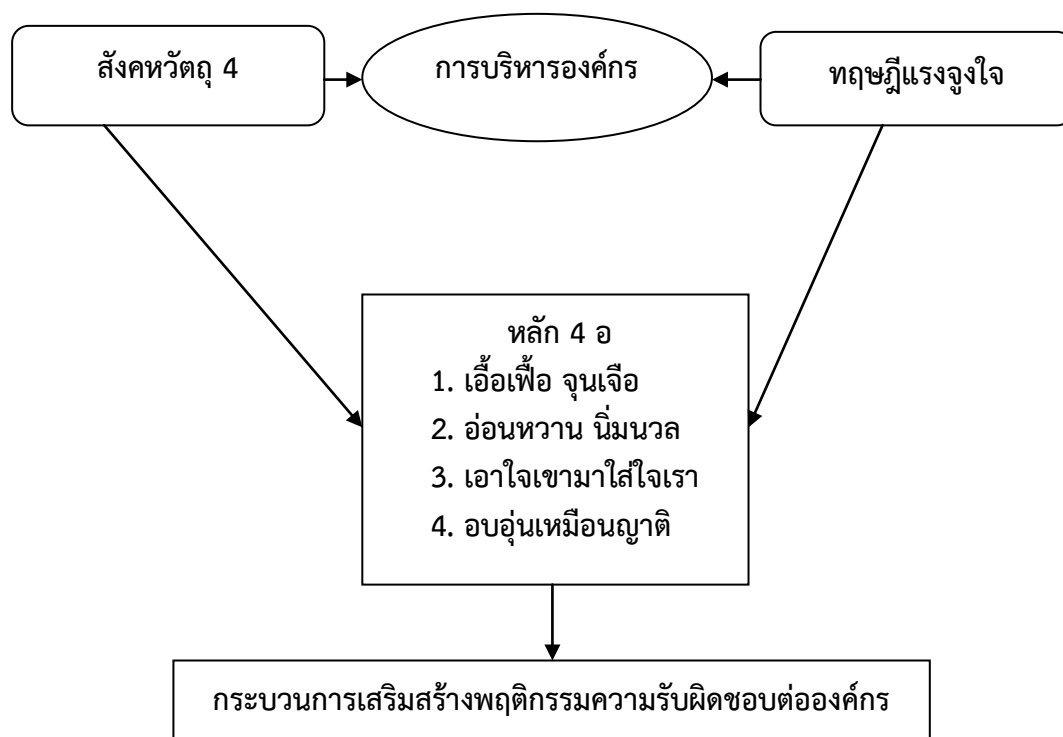
กิจกรรม 4 อ. คือเอื้อเพื่อ อ่อนหวาน เอาใจเขามาใส่ใจเรา และอบอุ่นเหมือนญาติ โดยการใช้กิจกรรมทางจิตวิทยา ได้แก่ ฐานที่ 1 เรารักกัน เป็นกิจกรรมที่ให้ผู้เข้าร่วมโครงการแสดงความรักและผูกพันที่มีต่อองค์กรในฐานะที่เป็นสมาชิกครอบครัว ฐานที่ 2 กิจกรรมร้อยดวงใจสมาชิกครอบครัว ฐานที่ 3 กิจกรรมส่องเทียนส่องใจสมาชิกครอบครัว

5. บทสรุป

กระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กร ตามหลักพุทธจิตวิทยา ของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ รูปแบบ 4 อ. คือ เอื้อเพื่อ จุนเจือ พบว่าหลักเอื้อเพื่อ จุนเจือได้ว่าเป็นการปฏิบัติตนด้วยจิตใจที่ถึงพร้อมด้วยการเสียสละ เอื้อเพื่อเผื่อแผ่ ช่วยเหลือ สงเคราะห์ด้วยปัจจัยสี่ ทุนหรือทรัพย์สิ่งของตลอดจนให้ความรู้ ความ เข้าใจศิลปวิทยา ด้วยเห็นว่าสิ่งของที่ตนเสียสละ หรือให้ไปนั้นจะเป็นประโยชน์แก่ผู้รับ เป็นการแสดงความมีน้ำใจ และเป็นการยึดเหนี่ยวจิตใจของประชาชนหรือบริวารไว้ได้ พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญการให้ไว้มากมาย เช่น ผู้ให้ย่อมผูกมิตรได้ได้ เป็นต้น ผู้ที่มีความตระหนี่นั้นไม่สามารถที่จะผูกมิตร หรือยึดเหนี่ยวจิตใจของมิตรและบริวารไว้ได้ หลักในความอ่อนหวาน นิมนวล 5 อย่างคือ ผู้บริหาร คือผู้ปกครองคนอื่นพึงตั้งตนเป็นผู้หลักผู้ใหญ่ ปราศจากอคติ มีความเที่ยงธรรมเป็นหลักใจ มีพรหมวิหารเป็นพื้นอัธยาศัย เมื่อจะทำกิจการอันใดให้ความเสมอภาคในระหว่างผู้น้อย อ่อนโยนต่อผู้น้อยหรือผู้เสมอกัน รู้จักผ่อนหนักผ่อนเบา ไม่ถือเอาถือเรา อันเป็นเหตุทะเลาะ ไม่ใช้อำนาจเอะอะตึงตังดุร้าย ใช้อุบายละมุนละม่อมให้ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาเคารพรักใคร่ เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือคิดถึงอกเขาอกเรา ไม่เห็นแก่ลาภสักการะที่ได้ด้วยความเดือดร้อนของผู้น้อย ไม่ปิดความผิดที่ตนทำไปให้ผู้น้อย ไม่ขัดขวางตัดรอนและทำลายประโยชน์สุขของเขา ไม่ทำการใด ๆ โดยเห็นแก่ประโยชน์ตนฝ่ายเดียว คิดถึงประโยชน์ของคนอื่นด้วย ทำความประนีประนอมในระหว่างผู้ใหญ่ผู้น้อย คือรู้จักโน้มน้าว

จิตใจของผู้ร่วมงาน ทั้งในวงงานราชการและงานการอื่น ๆ ตลอดถึงเครือญาติและชาวบ้านร้านตลาด ไม่ให้แตกร้างและบาดหมางกัน รู้จักถนอมน้ำใจเขา ไม่เอาแต่ใจตน เป็นคนใจหนักแน่น ไม่หุบเอาใจเบา สมองเบาและใจเร็วโกรธง่าย ผู้น้อยประพฤติตนให้เหมาะสม คือรู้จักวางตนให้เข้าคนเป็นหรือเข้าถึงคน และปฏิบัติการต่อผู้ใหญ่ผู้น้อยและผู้เสมอกัน รู้ว่าใครควรจะสนิทชิดเชื้อหรือควรห่าง และใครควรบังคับบัญชาสั่งการหรือไหว้วานในกิจการอย่างไร ก็ให้สมควรแก่ภูมิชั้นของบุคคลนั้นๆ ผู้ใหญ่รู้จักรักษาใจผู้น้อย เช่นแสดงความรักเมตตาปราณีแก่ผู้น้อย ด้วยให้ปันสิ่งของ พุดจาปราศรัยด้วยอัธยาศัยไมตรี มีสีหน้ายิ้มแย้มแจ่มใส ให้เป็นที่เบิกบานใจแก่เขา ไม่ทำปิ่นปึงหรือไว้อำนาจ ไม่มีอาการฉุนเฉียวเกรี้ยวกราดบารุงน้ำใจเขาให้มีกำลังใจ พอให้เขามีฉันทะตั้งหน้าทำงานตามหน้าที่โดยเต็มใจและหวังดี ชื่อตรงต่อหน้าที่จริงๆ หลีก เอาใจเขามาใส่ใจเรา คือการประพฤติปฏิบัติตน ให้เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมเป็นการช่วยเหลือด้วยแรงกาย และชวนช่วยช่วยเหลือกิจการต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจและปรารถนาดี เช่น การบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ รวมทั้งช่วยแก้ไข้ปัญหา และช่วยปรับปรุง ส่งเสริมในด้านจริยธรรม ไม่เป็นคนนิ่งดูตายในเมื่อตนเองมีกำลังความสามารถที่พอจะช่วยเหลือได้จะต้องเป็นผู้ที่รู้จักให้การช่วยเหลือในเวลาที่เหมาะสมช่วยเหลือ หลักอบอุ่นเหมือนญาติ เป็นการเอาตัวเข้าสามานเป็นการปฏิบัติตนด้วยความเสมอต้นเสมอปลาย ทำตนให้เข้ากับเพื่อนร่วมงาน ประชาชน หรือผู้ได้ปกครองได้ ให้ความเสมอภาค ปฏิบัติสม่ำเสมอในคนทั้งหลาย ไม่เอาเปรียบและเสมอในสุขทุกข์ คือร่วมสุข ร่วมทุกข์ ร่วมรับรู้ร่วมแก้ปัญหา เพื่อให้เกิดประโยชน์สุขร่วมกัน

สรุปกระบวนการเสริมสร้างพฤติกรรมความรับผิดชอบต่อองค์กรของบุคลากรมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังแผนภูมิภาพ ได้ดังนี้

6.เอกสารอ้างอิง

- กรมการศาสนา. (2525). **คู่มือการศึกษาจริยธรรมระดับอุดมศึกษา ตอนที่ 2.** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศึกษา).
- กรมวิชาการ. (2542). **การสังเคราะห์รูปแบบการพัฒนาศักยภาพของเด็กไทยด้านความรับผิดชอบ และมีวินัยตนเอง.** (กระทรวงศึกษาธิการ,).
- กรมสามัญศึกษา. กระทรวงศึกษาธิการ. (2526). **ชุดการสอนการปลูกฝังและการสร้างค่านิยม พื้นฐานเรื่องความรับผิดชอบ,** (กรุงเทพมหานคร : จงเจริญการพิมพ์).
- กรมสุขภาพจิต.(2543). **คู่มือการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็กด้อยโอกาส.** (กรุงเทพมหานคร: โรงพยาบาลพระศรีมหาโพธิ์).
- คม สุวรรณพิมพ์.(2550). **The Life ชีวิตง่าย ๆ สบายดี.** (กรุงเทพมหานคร : ยูเรก้า).
- น้ำทิพย์ วิภาวิน. (2556). **อ้างอิงใน ดุษฎี โยเหลา. รศ.ดร.. “การประเมินผลจากการชมภาพยนตร์เพื่อ สร้างแรงบันดาลใจของนิสิตปริญญาตรี มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ”. รายงานวิจัย. (มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ).**
- บัญชา ท่าทอง. (2556). **“ศึกษาการใช้อิทธิบาท 4 พัฒนาความรับผิดชอบของนักเรียน ชั้นมัธยมศึกษา ปีที่ 6 โรงเรียนอยุธยาวิทยาลัย”. วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต. (บัณฑิต วิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย).**
- พระเมธีธรรมาภรณ์.(2533). **พุทธศาสนากับปรัชญา.** (กรุงเทพมหานคร : อมรินทร์ พรินต์ติ้ง กรุ๊ป,).
- พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2)พ.ศ. 2545. **อ้างอิงใน รัตน์ชัย ศรสุวรรณ. “การบูรณาการความรับผิดชอบต่อสังคมของโรงเรียนมัธยมศึกษาสังกัด สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน”. วิทยานิพนธ์ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศิลปากร).**
- พุทธทาสภิกขุ. (2520). **ศีลธรรมกับมนุษยโลก.** (กรุงเทพมหานคร : การพิมพ์พระนคร).
- ภาควิชาประเมินผลและวิจัยการศึกษา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่. (2536) **การสร้างแบบวัดคุณธรรม ความรับผิดชอบ. คณะศึกษาศาสตร์ (มหาวิทยาลัยเชียงใหม่).**
- สนธยา ฉัตรมาศ. (2532). **จริยธรรมในระดับประถมศึกษา : พฤติกรรมที่ต้องการและการปลูกฝัง. ประชากรศึกษา.**